Waarheid en Gerechtigheid voor Oorlogsslachtoffers in Colombia

Jaarverslag 2019

www.paxforpeace.nl

Waarheid en Gerechtigheid voor Oorlogsslachtoffers in Colombia

Jaarverslag 2019

Gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij (1 maart 2019 – 28 februari 2022)

Wij worden gesteund door

Coverfoto
Presentatie van het rapport "No parimos hijos para la guerra" ("Wij baarden geen kinderen voor de oorlog") aan het Vredestribunaal. Tijdens de uitreiking van het rapport, over rekrutering van minderjarigen, kregen de familieleden elk een zakje uitgereikt met de naam van hun verdwenen familielid en zaadjes om te planten als symbool voor hun aanwezigheid ondanks de vermissing.

Inhoud

1. Introductie ... 1

2. Resultaten in de Regio's ... 3

2.1 Meta ... 3

Rapport "Wij baarden geen kinderen voor de oorlog" ... 4

De Gemeenschap van Piñalito ... 5

De Vrouwen van Vista Hermosa ... 5

2.2 Cauca ... 6

Rapporten voor het Vredestribunaal ... 6

Ronde Tafel en samenwerking met de ACIN ... 7

Jambaló ... 8

2.3 Cesar ... 9

Rapporten voor de Waarheidscommissie en het Vredestribunaal ... 9

De Vrouwen van La Palmita ... 10

3. Transversale Thema's ... 12

3.1 Communicatie Colombia ... 12

3.2 Participatieve Monitoring ... 13

3.3 Gender Component ... 13

4. Communicatie Nederlands Publiek ... 14

4.1 Beeldmateriaal Eén-tegen-100 ... 14

5. Covid-19 en de Implicaties voor het Project ... 15

5.1 Impact in Colombia ... 15

5.2 PAX' Reactie ... 16

6. Bijlagen ... 18

1. Introductie

Het afgelopen jaar (maart 2019 tot en met februari 2020) was het eerste van het project 'Waarheid en Gerechtigheid voor Oorlogsslachtoffers in Colombia'; het jaar waarin de beoogde participatie van slachtoffers in het Colombiaanse overgangsrecht (hierna: transitional justice) in de steigers is gezet en de eerste resultaten zijn behaald. Resultaten waarop we de komende twee jaar, met dank aan de Nationale Postcode Loterij, zullen voortbouwen.

Het centrale doel van het project is om slachtoffers en slachtofferorganisaties in drie zwaar getroffen regio's van Colombia in staat te stellen om voor hen belangrijke mensenrechtenschendingen en oorlogsmisdaden aan te dragen bij de verschillende transitional justice mechanismen en om actief te participeren in de processen die hieruit voortvloeien. Transitional justice refereert in dit geval allereerst aan de mechanismen die zijn voortgekomen uit het vredesakkoord tussen de regering en de FARC in 2016, zoals de Speciale Vredesjurisdictie (vrij vertaald: Vredestribunaal[1]) en de Waarheidscommissie[2].

De drie regio's waar het project wordt geïmplementeerd -Cauca, Cesar en Meta- hebben gemeen dat het conflict er een enorme impact heeft gehad en veel slachtoffers heeft gemaakt. Toegang tot processen van waarheid en gerechtigheid is voor deze slachtoffers essentieel maar allesbehalve vanzelfsprekend: het veronderstelt kennis van de instanties en de capaciteit om actief deel te nemen, terwijl veel slachtoffers in afgelegen en gemarginaliseerde gemeenschappen wonen die bovendien kampen met ernstige veiligheidsrisico's. Door middel van strategieën voor capaciteitsopbouw, technisch-juridische ondersteuning en psychologische begeleiding, versterkt dit project slachtoffers en slachtofferorganisaties zodat hun participatie in transitional justice niet alleen effectief is, maar ook verrijkend en uiteraard veilig.

Het afgelopen jaar is gebleken dat er in de betrokken gemeenschappen op dit moment vooral behoefte is om rapporten voor te leggen aan het Vredestribunaal. Dit mechanisme is gericht op gerechtigheid en impliceert vervolging van de verantwoordelijken, een aspect dat zeer belangrijk wordt geacht in veel gemeenschappen. De vraag om rapporten in te dienen bij de Waarheidscommissie is minder uitgesproken. Wellicht dat deze route, gericht op sociale dialoog over de oorzaken en impact van het conflict, op de middellange termijn belangrijker wordt; momenteel zijn veel gemeenschappen gefocust op gerechtigheid.

Dit jaarrapport is een verslag van de belangrijkste resultaten van het eerste jaar, uiteengezet per regio en vervolgens wat betreft de project-brede, transversale thema's van communicatie, gender en participatieve monitoring. Het project loopt in grote lijnen op schema. In Cauca is er wat vertraging wat betreft de rapporten voor het Vredestribunaal; dit komt deels door de veelheid en complexiteit van de rapporten die in deze regio worden voorbereid, maar ook de zeer delicate

[1] Het Vredestribunaal is een speciale rechtbank met een tijdelijk mandaat (in eerste instantie 15 jaar met de mogelijkheid tot verlenging) en als taak het onderzoeken, vervolgen en berechten van daders van ernstige mensenrechtenschendingen en oorlogsmisdaden (niet ontvankelijk voor amnestie of gratie) binnen de kaders van de speciale wetgeving. In november 2018 ondertekende PAX een Memorandum of Understanding (MoU) met het Vredestribunaal ter bevordering van de participatiemogelijkheden van de gemeenschappen waarmee PAX werkt.

[2] De Waarheidscommissie heeft een driejarig mandaat (november 2018 - november 2021) met als taak de fundamentele oorzaken, patronen en gevolgen van het conflict uit te leggen aan het algemene Colombiaanse publiek en het maatschappelijk debat hierover te bevorderen. Naast het publiceren van een eindrapport, organiseert de Waarheidscommissie openbare hoorzittingen en dialogen tussen verschillende (antagonistische) sectoren. In januari 2019 ondertekende PAX een Memorandum of Understanding (MoU) met de Waarheidscommissie om de participatie van de verschillende gemeenschappen in het proces van waarheidsbevinding te bevorderen.

veiligheidssituatie belemmert regelmatig het werken in het veld waardoor activiteiten moeten worden uitgesteld.

Tot zover de 'gebruikelijke' rapportage. Uiteraard kunnen we niet om de grootste actuele uitdaging heen: de impact van de mondiale Covid-19 crisis. Bij de afsluiting van het eerste jaar, eind februari, was er van Covid-19 in Colombia en zelfs in Nederland nog nauwelijks sprake. De planning en budgettering voor het tweede projectjaar is derhalve gebeurd in het pre-corona tijdperk (februari), en moest twee weken later alweer op de schop: half maart werden in Nederland en Colombia gedeeltelijke "lockdowns" afgekondigd met vergaande gevolgen voor de gemeenschappen waar PAX werkt en daarmee ook voor de projectplanning.

Aan het eind van dit rapport is een analyse opgenomen van de impact van Covid-19 in Colombia in het algemeen en op de projectactiviteiten in het bijzonder. De afgelopen maand is, in coördinatie met de lokale teams, geïnventariseerd wat de acute noden zijn in de gemeenschappen waar we werken. Graag zouden wij inspelen op deze noden door een klein deel van het budget aan te wenden voor bijvoorbeeld: monitoring van- en communicatie over de impact van Covid-19 in de gemeenschappen en het faciliteren van de mobiliteit van lokale leiders verbonden aan het project die nu cruciaal zijn voor het inventariseren van de noden en het organiseren van hulp. Op korte termijn zal een herziene planning en budget voor jaar twee worden aangeleverd met ook een specificatie van eventuele activiteiten gerelateerd aan de Covid-19 crisis.♦

2. Resultaten in de Regio's

Er wordt vaak gezegd dat 'het' conflict in Colombia niet bestaat; het gaat in feite om een veelheid aan regionale conflicten waarbij de gewapende actoren hetzelfde zijn, maar de geweldsdynamiek wordt bepaald door de lokale context. Dit geldt ook voor de drie Colombiaanse regio's waar PAX werkt. In Cauca, Cesar en Meta is de sociaaleconomische, etnische-culturele en politieke context bepalend geweest voor de ontwikkeling en impact van het conflict en dus ook voor de opzet van het project. Voor elk van deze regio's zijn de projectresultaten daarom verschillend.

Figuur 1 Kaart van Colombia met de drie focusregio's

2.1 Meta

In Meta werkt PAX in drie gemeenten: Uribe, Macarena en Vista Hermosa. Deze gemeenten hebben een belangrijk aspect gemeen: ze maakten alle deel uit van de zogenaamde 'gedemilitariseerde zone'. Deze zone was tijdelijk 'toegekend' aan de FARC als veilige haven gedurende een eerdere poging tot vredesonderhandelingen tussen 1999 en 2001. In de praktijk betekende dit dat de FARC twee jaar lang de volledige controle had over het gebied en zijn

bevolking, met talloze mensenrechtenschendingen tot gevolg. De wijdverbreide rekrutering van minderjarigen is daar een schrijnend voorbeeld van. Veel families zijn kinderen kwijtgeraakt aan het conflict.

Toen de eerdere vredesbesprekingen met de FARC in 2001 uiteenvielen, volgde een nieuwe golf van geweld: het Colombiaanse leger en paramilitairen vielen de regio binnen om af te rekenen met alles wat geassocieerd werd met de guerrilla. Met name Vista Hermosa kwam onder paramilitaire controle te staan, met ernstige mensenrechtenschendingen tot gevolg waaronder wijdverbreid seksueel geweld tegen vrouwen. Dit aspect is tijdens de waarheidsbevinding en berechting van de paramilitairen, na hun demobilisatie, grotendeels onderbelicht gebleven vanwege het sociaal-cultureel taboe dat erop rust en de schaamte die veel slachtoffers daardoor voelen. De huidige transitional justice mechanismen vormen een nieuwe kans om het thema aan te kaarten op een verantwoorde manier.

RAPPORT "WIJ BAARDEN GEEN KINDEREN VOOR DE OORLOG"

Een belangrijk resultaat voor het team in Meta is de totstandkoming van het onderzoeksrapport "No parimos hijos para la guerra" (Wij baarden geen kinderen voor de oorlog") en de officiële presentatie ervan aan het Vredestribunaal. Het rapport gaat over de gedwongen rekrutering van 35 minderjarigen in de drie gemeenten, met name door de FARC ten tijde van de gedemilitariseerde zone. Geen van de kinderen is teruggekeerd, tot groot verdriet van hun families die hoopten op een weerzien na het vredesakkoord. De aanname is dat de meeste van hen zijn omgekomen.

Er is vijf maanden aan het rapport gewerkt, een periode waarin niet alleen gedetailleerde informatie over de verdwenen jongeren en de verantwoordelijken binnen de FARC is verzameld, maar ook een uitgebreid begeleidingstraject is gerealiseerd voor hun ouders, broers en zussen. De dag vóór de presentatie van het rapport aan het Vredestribunaal, is een psychosociale trauma-healing workshop georganiseerd met deze families, met wie PAX een vertrouwensrelatie heeft opgebouwd. PAX zal deze families blijven begeleiden gedurende de juridische processen die voortvloeien uit de presentatie van het rapport.

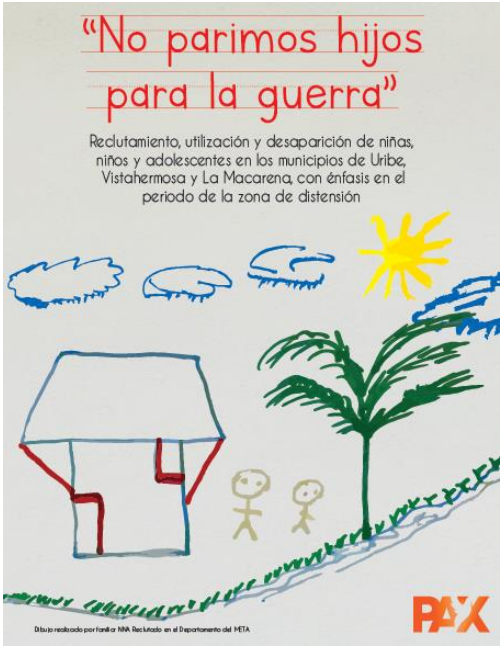

Figuur 2: Voorpagina van het rapport over rekrutering van minderjarigen in Meta

Vanwege de gevoelige data die het rapport bevat, zowel over de slachtoffers als over de betrokken daders, wordt het rapport alleen gedeeld met het Vredestribunaal. De presentatie van het rapport was om dezelfde reden besloten, ook op verzoek van de families. In Meta zijn enkele dissidente FARC groepen actief die er mogelijk belang bij hebben dat dit soort ernstige mensenrechtenschendingen niet aan het licht komen.

DE GEMEENSCHAP VAN PIÑALITO

De gemeenschap van Piñalito is zwaar getroffen door het conflict, zowel de guerrilla als paramilitairen en het leger hebben er oorlogsmisdrijven gepleegd. PAX ondersteunt de gemeenschap al jaren in hun zoektocht naar waarheid en gerechtigheid. In het kader van dit project zijn gemeenschapsleiders getraind in het functioneren van de transitional justice mechanismen van het vredeakkoord met de FARC. Ook heeft PAX de gemeenschap ondersteund in hun dialoog met de zogenaamde Victims' Unit en andere staatsinstanties over de implementatie van een collectief reparatieplan. Een onderdeel van dit plan is het zichtbaar maken van de gemeenschap, zowel de impact van de oorlog als de veerkracht van de mensen. Om daaraan bij te dragen, heeft PAX diverse artikelen en audiovisueel materiaal gepubliceerd die te vinden zijn op de website van PAX Colombia[3] en tevens (vertaald naar het Engels) zijn bijgevoegd bij dit rapport (bijlage 1 en 2).

DE VROUWEN VAN VISTA HERMOSA

De impact van gender-gerelateerd geweld in Vista Hermosa is uitzonderlijk groot. Met name paramilitairen maar ook andere actoren hebben zich hier op grote schaal schuldig aan gemaakt met vergaande gevolgen voor de slachtoffers. Naast het trauma trekt het stilzwijgen vaak een wissel op familie- en gemeenschapsverbanden. Ondanks de grote impact is het thema, zoals gezegd, onderbelicht gebleven in de processen van waarheidsvinding en berechting van de paramilitairen; aangifte impliceerde behalve een sociaal stigma ook een confrontatie met de dader. De recente transitional justice mechanismen uit het akkoord met de FARC, betekende een hernieuwde mogelijkheid om het thema aan te kaarten, zo ook voor de vrouwenorganisatie in Vista Hermosa waar PAX al jaren mee samenwerkt.

Voortbouwend op de ervaring met de documentatie van seksueel geweld in Cesar (zie Cesar), heeft het lokale PAX-team in samenwerking met de International Women's League for Peace and Freedom (LIMPAL), de vrouwen getraind in het zélf documenteren van hun casussen. Deze aanpak is enerzijds ingegeven door de gevoeligheid van het thema: vrouwen kunnen op deze manier zelf, in een vertrouwde omgeving, hun verhaal doen. Daarnaast draagt de methode bij aan de autonomie van de vrouwen: zij zijn 'eigenaar' van hun verhaal en bepalen zelf met wie en hoe ze dit willen delen. Dit laatste is van groot belang in een emblematische casus als Vista Hermosa waar momenteel verschillende initiatieven zijn om het thema seksueel geweld aan te kaarten bij het Vredestribunaal en de Waarheidscommissie, waaronder een groot rapport gefinancierd door de VN-Vrouwenorganisatie.

De vrouwenorganisatie waar PAX mee samenwerkt, was bezorgd dat de vrouwen overvraagd zouden worden en alle aandacht onbedoeld een contraproductief effect zouden hebben. Vandaar dat PAX heeft besloten om de beslissing over het doel van het materiaal bij de vrouwen zelf te laten. Daarnaast heeft PAX het afgelopen jaar doorlopend gecoördineerd met andere betrokken organisaties op regionaal- en nationaal niveau om het werk op deze gevoelige thematiek op elkaar af te stemmen en de slachtoffers niet onnodig te belasten.

[3] https://paxencolombia.org/pinalito-una-historia-de-arraigo-y-coraje/

2.2 Cauca

Cauca is een zwaartepunt van het project, met name omdat het noorden van deze regio door het Vredestribunaal als prioriteit is aangemerkt. Vooruitlopend op het grote aantal verwachte rapporten, heeft het Vredestribunaal een aantal thema's en regio's vastgesteld die met voorrang zullen worden behandeld. Een voorbeeld van een thematische prioriteit is de rekrutering van minderjarigen: rapporten/casussen van deze specifieke mensenrechtenschending vanuit heel Colombia zullen worden gebundeld en met voorrang behandeld (zoals het genoemde PAX-rapport in Meta). Naast de thematische prioriteiten, is er een drietal territoria die voorrang krijgen vanwege de ernstige en grootschalige mensenrechtenschendingen van allerlei aard die er hebben plaatsgevonden. De regio Noord-Cauca is één van die casussen.

Voor de vele inheemse en Afro-Colombiaanse gemeenschappen in Noord-Cauca opende dit de deur tot participatie en gerechtigheid. De lokale capaciteit om deze participatie te financieren en in goed banen te leiden, was echter beperkt. Een aantal gemeenschappen heeft een beroep gedaan op PAX voor ondersteuning bij onderzoek, analyse en presentatie van rapporten aan het Vredestribunaal.

RAPPORTEN VOOR HET VREDESTRIBUNAAL

Op dit moment is het lokale Cauca-team betrokken bij vijf rapporten. Voor een drietal daarvan is PAX de organisator en eindverantwoordelijke: dit betreft de rapporten van de inheemse gemeenschappen van Caldono, Kite Kiwe en Jambaló. Daarnaast assisteert PAX bij de uitbreiding van een rapport van verschillende Afro-Colombiaanse gemeenschappen in Buenos Aires en omstreken en levert het een bijdrage aan het rapport van de multi-etnische gemeenschap van Santa Rosa.

Van de drie rapporten die geheel door PAX worden gerealiseerd, zijn er twee in eerste versie gereed. Het rapport van Caldono richt zich op de meer dan 300 aanvallen op het dorp door de guerrilla en de gerelateerde gevechten met overheidstroepen die naast burgerslachtoffers ook psychologische en materiële schade tot gevolg hebben gehad. Het tweede rapport gaat over de inheemse gemeenschap van Kite Kiwe, die in zijn geheel door paramilitairen van hun land is verdreven en elders een nieuw bestaan heeft moeten opbouwen. Dit rapport analyseert tevens de politiek-economische belangen achter het paramilitaire geweld, een zeer delicaat onderwerp omdat het raakt aan machtige private spelers. Deze twee rapporten zouden in mei met de betrokken gemeenschappen en autoriteiten worden besproken om ze te valideren en vervolgens te presenteren aan het Vredestribunaal. Wegens de Covid-19 crisis is dit proces momenteel gepauzeerd.

Voor de overige drie rapporten (Jambaló, Santa Rosa en de Afro-Colombiaanse gemeenschappen) was de fase van veldonderzoek nog niet afgerond op het moment dat de Covid-19 maatregelen van kracht werden. Deze processen zullen (zodra mogelijk) weer worden opgepakt met de gemeenschappen om voor het eind van dit jaar de rapporten gereed te hebben voor presentatie aan het Vredestribunaal.

Het is belangrijk te benadrukken dat de rapporten voor het Vredestribunaal het resultaat zijn van een lang traject van intensief onderzoek en begeleiding. Het gaat vaak om delicate informatie en de vertrouwensrelatie tussen PAX en deze gemeenschappen is daarbij essentieel. Naast onderzoek ten behoeve van het rapport (in feite de onderbouwing voor juridische processen tegen specifieke daders), worden de betrokkenen voorgelicht over de verschillende transitional justice mechanismen en de juridische processen die voortvloeien uit de indiening van een rapport.

Bovendien is er gedurende het gehele proces psychosociale begeleiding, met een specifieke etnische focus waar het inheemse gemeenschappen betreft.

Figuur 3: Leden van de inheemse gemeenschap van Kite Kiwe vertellen over de impact van het conflict op hun gemeenschap, de lange weg naar wederopbouw en de strijd voor waarheid en gerechtigheid.

RONDE TAFEL EN SAMENWERKING MET DE ACIN

Voor de coördinatie van de veelheid aan rapporten die momenteel in Noord-Cauca worden voorbereid, is een regionaal overlegorgaan in het leven geroepen. Het lokale PAX team neemt actief deel aan deze Ronde Tafel samen met de verschillende inheemse en Afro-Colombiaanse autoriteiten, (inter)nationale organisaties en academische instituten die bij de rapporten betrokken zijn.

Naast de rapporten die, zoals gezegd, het eindresultaat zijn van een intensief proces zijn er het afgelopen jaar punctuele resultaten behaald die het vermelden waard zijn. Zo heeft het lokale team een aantal omvangrijke juridische dossiers van casussen van gender-gerelateerd geweld overgedragen aan de ACIN, de overkoepelende organisatie van inheemse autoriteiten van Noord-Cauca waarmee PAX een lange samenwerkingsrelatie heeft. De ACIN zal de informatie gebruiken als input voor hun rapport over gendergeweld dat wordt gepresenteerd aan het Vredestribunaal.

Daarnaast heeft PAX op verzoek van de ACIN meer dan tweehonderd risicoanalyses van lokale inheemse leiders geschreven, ter onderbouwing van hun formele verzoek om beschermingsmaatregelen van de Colombiaanse staat[4]. Tot slot is er een casus voorbereid ter voorlegging aan het Inter-Amerikaans Hof voor Mensenrechten (CIDH) over de geweldsexcessen van overheidstroepen tijdens een grootschalig sociaal protest van inheemse gemeenschappen in 2008. De casus zal in 2020 worden gepresenteerd aan het Hof.

[4] De verzoeken zijn voorgelegd aan de Nationale Beschermingseenheid (UNP), een staatsinstantie die verschillende beschermingsmaatregelen kan bieden (radio's, kogelvrije vesten, auto's en bodyguards) aan bedreigde sociale leiders.

JAMBALÓ

Een gemeenschap waar verschillende facetten van dit project samenkomen is Jambaló. Jambaló is een inheems bergdorpje in Noord-Cauca waar PAX al jaren intensief werkt met de gemeenschap en de traditionele autoriteiten. In het kader van dit project wordt momenteel een rapport voorbereid over de impact van de talloze guerrilla-aanvallen en gevechten met staatstroepen die het dorp jarenlang hebben geteisterd. Het rapport zal in het tweede jaar gepresenteerd worden aan het Vredestribunaal.

PAX heeft in Jambaló ook een uitgebreid trainingsprogramma gerealiseerd om autoriteiten en gemeenschapsleiders te informeren over transitional justice en met name over hoe deze nieuwe rechtsorde zich verhoudt tot het autonome inheemse recht dat in deze territoria wordt toegepast. Dit is een technisch-juridisch ingewikkelde kwestie. Om een voorbeeld te geven: inheemse oud-FARC-strijders die in de gevangenis zitten, zijn vaak berecht volgens inheems recht. Het Vredestribunaal (dat prevaleert over het Colombiaans strafrecht) staat constitutioneel op gelijke voet met het inheemse recht. Met andere woorden: over deze inheemse oud-strijders kan het Vredestribunaal geen uitspraak doen (of amnestie verlenen) zonder coördinatie met de inheemse autoriteiten die hen veroordeeld hebben. Er moet een zogenaamde 'interjurisdictionele dialoog' plaatsvinden tussen de beide rechtsordes. PAX staat de inheemse autoriteiten en ook het Vredestribunaal bij in het ontwarren van deze interjurisdictionele kwesties. Bijgevoegd een verslag over dit proces met meer details (bijlage 3); evenals een overzicht van het trainingsprogramma ('diplomado') over transitional justice (bijlage 4).

Figuur 4: Training in transitional justice aan inheemse autoriteiten en gemeenschapsleiders van Jambaló (november 2019)

Sinds het vredeakkoord met de FARC is de rust gedeeltelijk teruggekeerd in Jambaló: de loopgraven en verdedigingswallen in de straten en op het centrale plein zijn verdwenen en er is grote bereidheid tot deelname aan het vredeproces. De inheemse autoriteiten hebben op hun eigen autonome wijze de zoektocht naar waarheid en gerechtigheid opgepakt, evenals de re-integratie van oud FARC-strijders die naar het dorp zijn teruggekeerd. PAX is gevraagd om te ondersteunen bij processen van verzoening tussen slachtoffers en teruggekeerde oud-strijders.

Als bijdrage aan re-integratie en verzoening heeft PAX, in samenwerking met de Faculteit Architectuur van de Universiteit del Valle, een plan ontworpen: het gaat om de bouw van

traditionele huizen (van bamboe en klei) voor en door slachtoffers en oud-strijders die voor dit doel zullen worden getraind in traditionele bouwtechnieken. Hiermee worden verschillende doelen gediend: de bouwtechnieken worden gepreserveerd en doorgeven, de deelnemers leren vaardigheden die voor hen en de gemeenschap van meerwaarde zijn, het tekort aan huizen wordt verlicht en bovenal dragen oud-strijders bij aan genoegdoening voor de gemeenschap. Gedurende het proces zullen verschillende verzoeningsactiviteiten plaatsvinden volgens inheemse traditie.

Dit initiatief is momenteel in de beginfase: het afgelopen jaar is het plan opgezet en heeft de samenwerking met de universiteit vorm gekregen (30 architectuurstudenten assisteren als deel van een praktijkopdracht). Ook is met de inheemse autoriteiten een locatie gevonden om een eerste prototype te bouwen, en wordt er gekeken naar de mogelijkheden voor bamboeteelt. PAX faciliteert hierin en zal komend jaar tevens de verzoeningsactiviteiten faciliteren die een belangrijk onderdeel zijn van het proces.

2.3 Cesar

Ook in Cesar heeft het conflict een specifieke dynamiek die bepalend is voor de prioriteiten binnen het project. Na aanvankelijke aanwezigheid van de FARC is de grote golf van geweld die Cesar in de jaren ’90 overspoelde met name toe te schrijven aan paramilitaire groepen. Deze groepen waren verklaard tegenstander van de FARC hoewel hun modus operandi, zeker in Cesar, vooral werd ingegeven door economische motieven. De boerengemeenschappen waarmee PAX werkt, bleken te wonen op één van de grootste steenkoolreserves van Colombia. Paramilitairen hebben deze boeren stelselmatig van hun land verjaagd waarna veel ervan uiteindelijk in handen is gekomen van mijnbouwbedrijven.

Tussen 2004 en 2006 hebben de paramilitairen, na een onderhandelingsproces met de toenmalige regering, formeel de wapens neergelegd. Ook uit dat vredesakkoord volgden transitional justice mechanismen waarbinnen de waarheidsvinding en berechting van paramilitairen grotendeels heeft plaatsgevonden. Wat betreft de vervolging van daders, heeft het vredesakkoord met de FARC in deze regio daarom minder impact. Maar het Vredestribunaal en de Waarheidscommissie zijn wél cruciaal voor het aankaarten van een aspect dat bij het eerdere vredesproces onderbelicht is gebleven: de betrokkenheid van ongewapende derden, ofwel: de politieke en economische spelers die niet direct betrokken waren bij mensenrechtenschendingen maar het geweld wel hebben gelegitimeerd en soms actief aangestuurd.

Het Vredestribunaal heeft expliciet het mandaat om de betrokkenheid van deze ‘ongewapende derden’ te onderzoeken als zij zich vrijwillig melden (wat een aantal van hen heeft gedaan om vervolging binnen het reguliere recht te vermijden). De Waarheidscommissie is daarnaast cruciaal vanwege haar mandaat om de sociale discussie en het bewustzijn over de oorzaken van het conflict op gang te brengen. Juist de economische en politieke belangen áchter de geweldscyclus zijn belangrijk om onder de aandacht te brengen van het Colombiaanse publiek om herhaling te voorkomen.

RAPPORTEN VOOR DE WAARHEIDSCOMMISSIE EN HET VREDESTRIBUNAAL

Jaren geleden stond PAX aan de wieg van de Asamblea Campesina van Cesar, een slachtofferorganisatie van boeren die strijden voor terugkeer naar het land waarvan ze ooit zijn verdreven. PAX staat de Asamblea Campesina al jaren bij door middel van juridische en psychosociale ondersteuning en gedegen onderzoek naar de oorzaken van het geweld en hoe deze verband houden met de mijnbouw. De onderzoeksrapporten die PAX daarover heeft gepubliceerd, zijn recentelijk gebundeld en formeel overhandigd aan de Waarheidscommissie en het Vredestribunaal (zie bijlage 5 voor de lijst van overhandigde publicaties).

Figuur 5: Presentatie van de PAX rapporten over het conflict in Cesar aan het Vredestribunaal (Februari 2020), aan het woord Deyis Carmona, voorzitter van de Asamblea Campesina.

Naast de presentatie van de verschillende rapporten heeft PAX bijgedragen aan het zichtbaar maken van de gemeenschappen die onderdeel uitmaken van de Asamblea Campesina. Hiertoe zijn diverse artikelen en audiovisueel materiaal gepubliceerd op de website van PAX Colombia die tevens (vertaald naar het Engels) zijn bijgevoegd bij dit rapport (bijlage 6 en 7). Het materiaal gaat over in de impact van het conflict in deze gemeenschappen maar ook over de veerkracht van de mensen en het organisatieproces van de Asamblea Campesina.

DE VROUWEN VAN LA PALMITA

De Afro-Colombiaanse gemeenschap van La Palmita (gemeente Chiriguaná) is een emblematische casus wat betreft de impact van seksueel geweld in Cesar, voornamelijk begaan door paramilitairen. Bijna honderd slachtoffers zijn er in deze kleine gemeenschap. Als onderdeel van dit project werkt PAX samen met de lokale vrouwenorganisatie MUVICEM (Mujeres Víctimas Empoderadas) om haar leden te ondersteunen in hun strijd voor waarheid en erkenning. Met begeleiding van PAX hebben deze vrouwen hun verhaal gedocumenteerd, op basis waarvan een rapport is gemaakt. Het rapport zou in mei met de vrouwen worden besproken en gevalideerd. Helaas heeft dit vanwege de coronamaatregelen niet kunnen plaatsvinden maar zodra de mogelijkheid er is, zal dit alsnog worden gedaan.

Naast de totstandkoming van het rapport is gedurende het hele proces psychosociale ondersteuning geboden. De vrouwen hebben inmiddels besloten om het rapport in te dienen bij de Waarheidscommissie, een grote stap. Bijgevoegd een samenvatting van het proces tot nu toe (bijlage 8). ♦

Figuur 6: Leden van de vrouwenorganisatie van La Palmita tijdens een workshop (november 2019)

3. Transversale Thema's

Naast de regionale resultaten, omvat het project een aantal transversale thema's die regio-breed van belang zijn: communicatie, participatieve monitoring en gender.

3.1 Communicatie Colombia

In Colombia is de communicatiestrategie het eerste jaar gericht geweest op het in beeld brengen van de gemeenschappen en de verhalen van de mensen met wie PAX werkt. Deze verhalen zijn gepubliceerd op de website van Pax Colombia onder de kop: 'Comunidades Visibles' (Zichtbare Gemeenschappen)[5]. Het doel van deze rubriek is om de mensen achter het conflict een gezicht te geven en om publieke steun te verwerven voor hun strijd voor waarheid en gerechtigheid.

De verhalen gaan over de impact van de oorlog maar ook over de veerkracht van deze gemeenschappen, de lokale vredesinitiatieven en de hoop op een betere toekomst. Bijgevoegd (vertaald naar het Engels) het relaas van Gloria Meza en Flor Castillo uit Piñalito (Meta) en het verhaal van Deyis Carmona, voorzitter van de Asamblea Campesina van Cesar. Ook zijn er twee korte video's (10 minuten elk) gemaakt over deze gemeenschappen, hun conflictgeschiedenis en hun toekomstvisie.

In dit eerste jaar is er qua communicatie speciale aandacht besteed aan de regio Noord-Cauca vanwege de zorgwekkende veiligheidssituatie aldaar en de enorme uitdagingen waar de inheemse autoriteiten voor staan wat betreft hun zoektocht naar waarheid en gerechtigheid, de re-integratie van inheemse strijders en het garanderen van de veiligheid in hun territoria. Om een zo groot mogelijk publiek te bereiken heeft PAX samengewerkt met het mediaplatform "La Paz en el Terreno", een initiatief van invloedrijke kranten en websites[6].

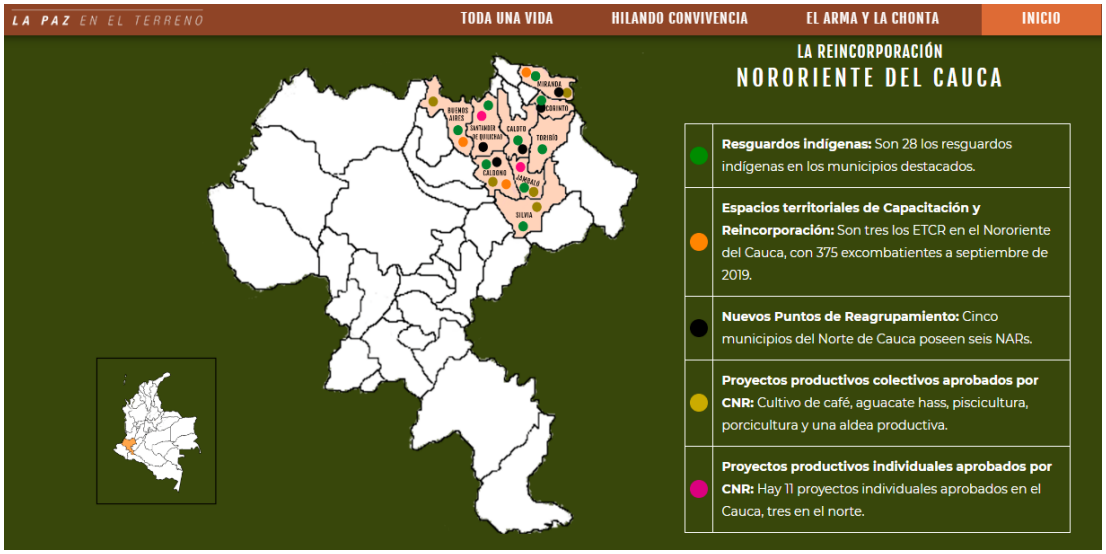

Figuur 7: Het portaal van de Noord-Cauca Special van La Paz en el Terreno (https://lapazenelterreno.com/especiales/reincorporacion-nortecauca/)

[5] https://paxencolombia.org/comunidades-visibles/

[6] Het platform La Paz en el Terreno bestaat uit: Rutas del Conflicto (van Fundación Con Lupa) en Colombia 2020 (van nationale krant El Espectador)

Het resultaat is een special over Noord-Cauca met verhalen, statistieken, analyses, podcasts en foto's over onder andere: het belang van waarheid en gerechtigheid voor deze inheemse gemeenschappen, de re-integratie van oud-strijders, de specifieke impact van het conflict op vrouwen en de huidige, zeer zorgwekkende veiligheidssituatie.

3.2 Participatieve Monitoring

In het afgelopen jaar is het systeem van participatieve monitoring opgezet in de regio's Meta en Cauca (in Cesar wordt het momenteel geïnitieerd). Participatieve Monitoring is een methodologie voor het verzamelen, documenteren en analyseren van gegevens over de veiligheidssituatie en de impact van transitional justice in de verschillende gemeenschappen waar het project wordt geïmplementeerd. Aanvankelijk werd gewerkt met vragenlijsten die werden ingevuld door de verschillende 'monitoreadores', aanvankelijk ongeveer zeven personen per regio.

Eens in de drie maanden werden die formulieren besproken in een workshop en overgedragen aan de monitoringsspecialist om gedigitaliseerd te worden. Op basis van de verzamelde informatie produceerde de specialist een eerste bulletin (september 2019) dat met de monitoreadores is besproken en in de verschillende gemeenschappen is verspreid. Het bulletin bevat kwantitatieve en kwalitatieve informatie over de voortgang van transitional justice op lokaal niveau en stelt de gemeenschappen in staat om zelf gegenereerde data te gebruiken voor communicatie en lobby richting verantwoordelijke (staats)instanties.

Halverwege het jaar is de overstap gemaakt van de fysieke formulieren naar een smartphone-applicatie: een open-source tool (KoBoToolbox) waarin de verschillende vragen zijn opgenomen en de antwoorden (zodra er is verbinding met internet) worden geüpload in een spreadsheet ter analyse. Met de overstap naar deze methode werd de efficiëntie van de dataverzameling vergroot en raakten ook meer personen geïnteresseerd om als monitoreador te participeren. Vooral bij jongeren sloeg de digitale methode aan. Inmiddels zijn er zo'n 16 monitoreadores in zowel Meta als Cauca. Bijgevoegd het tweede bulletin (januari 2020) op basis van de digitaal verzamelde gegevens (bijlage 9).

3.3 Gender Component

In het eerste jaar van het project is vooral geïnvesteerd in de totstandkoming van rapporten over gender-gerelateerd geweld ter presentatie aan de Waarheidscommissie en het Vredestribunaal. In Cauca bestond PAX' bijdrage uit de overdracht van juridische dossiers over seksueel geweld aan de ACIN als input voor hun rapport aan het Vredestribunaal. In Meta ging het om het proces met de vrouwen van Vista Hermosa en in Cesar het rapport van de Afro-Colombiaanse vrouwen van La Palmita.

Met name tussen de regioteams van Cesar en Meta, die beiden dezelfde methodologie voor documentatie van seksueel geweld toepasten in de verschillende gemeenschappen, heeft dit geleid tot uitwisseling van ervaringen en ideeën. Op initiatief van onze genderexpert in Cesar zal deze ervaring worden gebruikt voor het intern mainstreamen van de gendercomponent binnen PAX Colombia. Momenteel wordt er gewerkt aan een beleidsdocument waarin PAX's conceptuele benadering van het thema gender is uitgewerkt, evenals een gender-specifieke analyse van het Colombiaanse conflict en de identificatie van generieke behoeften op dit thema in de verschillende regio's. Dit beleidsdocument wordt het uitgangspunt van een meer structurele benadering van gender in alle processen en activiteiten van PAX Colombia. ♦

4. Communicatie Nederlands Publiek

In 2019 hebben we een aantal media-uitingen ingezet om de samenwerking met de Postcode Loterij te benoemen.

Maart 2019 verscheen de steun van de loterij aan het Colombiaproject van PAX in dagblad Trouw en op haar website. In de dagen hiervoor hebben wij de steun gemeld op onze website, via de nieuwsbrieven en sociale media. Ook in het magazine voor de achterban is er een artikel aan gewijd.

De externe communicatie over het project draaide in het eerste jaar om bekendmaken en invoelen. Hiervoor verscheen onze collega Sander Otten in 5 uur Live. Hij vertelde er over de ins en outs van het project, deelde persoonlijke verhalen van slachtoffers en benoemde de steun van de Postcode Loterij. Daarnaast benoemen we in berichtgeving over het project, wanneer dit opportuun is, altijd de steun van de Postcode Loterij en laten dit ook weten aan de loterij.

Zoals eerder vastgesteld kan verdere grote publiekscommunicatie het beste worden ingezet in de jaren volgend op 2019. We gaan in overleg met de Postcode Loterij om te zien hoe dit in tijden van corona het best vormgegeven kan worden. Er zijn ongetwijfeld meer organisaties die de deelnemers aan de loterij willen bedanken, maar de eerste maanden van dit jaar stonden voornamelijk in het teken van corona. Daardoor kunnen deze uitingen weleens opgehoopt zijn en is kijken naar spreiding wellicht belangrijk.

4.1 Beeldmateriaal Eén-tegen-100

In het eerste loopjaar is begonnen met het filmen van beeldmateriaal dat voor publiekscommunicatie in Nederland ingezet zal worden. Zo zijn de beelden voor deelname aan het televisieprogramma Eén-tegen-100 al geschoten, intern beoordeeld en goed bevonden. ♦

5. Covid-19 en de Implicaties voor het Project

Bij de afsluiting van het eerste jaar, eind februari, was er van Covid-19 in Colombia nog nauwelijks sprake; zelfs in Nederland waren nog geen vergaande maatregelen getroffen. De planning en budgettering voor het tweede jaar is derhalve gerealiseerd in het pre-corona tijdperk en moest dus worden herzien vanwege de vergaande impact van de crisis op de gemeenschappen waar PAX werkt en dus op de projectplanning.

5.1 Impact in Colombia

Het eerste geval van Covid-19 in Colombia werd bevestigd op 6 maart 2020. Sommige gemeentelijke en etnische autoriteiten namen snel maatregelen op lokaal niveau. Op 24 maart kondigde de Colombiaanse regering een 'verplicht preventief isolement' af voor het hele land. Inmiddels is deze maatregel drie keer verlengd, momenteel tot 7 juni. De verwachte impact van Covid-19 op allerlei aspecten van de Colombiaanse samenleving is groot. PAX wil wat dat betreft graag vier aspecten uitlichten die ook betrekking hebben op de gemeenschappen waar PAX in het kader van dit project werkt.

1. Ten eerste de verwachte impact op de volksgezondheid in Colombia. Officieel waren er op 14 mei in totaal 13.610 bevestigde gevallen en 525 doden. Deze cijfers worden echter als zeer onnauwkeurig beschouwd vanwege een gebrek aan testcapaciteit met name in afgelegen gebieden. De pandemie sloeg aanvankelijk vooral toe in Bogotá (een direct gevolg van de internationale connectiviteit van de hoofdstad) en heeft daar een buitenproportionele impact in de arme delen van de stad vanwege de hoge bevolkingsdichtheid en omdat men daar afhankelijk is van publieke gezondheidszorg die vóór Covid-19 al structureel overbelast was en bovendien van een lagere kwalitatieve standaard is dan de particuliere zorg. Inmiddels heeft het virus ook de rurale gebieden bereikt, zij het nog niet in groten getale. Als dit wel gebeurd, is de verwachte impact groot omdat deze gemeenschappen niet alleen afhankelijk zijn van publieke zorg, maar de toegang tot deze zorg bovendien zeer beperkt is: vaak is er in een dorp alleen een basale gezondheidspost; intensive cares en beademingsapparatuur liggen ver buiten bereik van de meeste mensen. Deze crisis zal naar verwacht de kloof tussen degenen die zich particuliere zorg kunnen veroorloven en degenen die afhankelijk zijn van het publieke systeem, verder vergroten.

2. De impact van Covid-19 is niet alleen onevenredig in termen van gezondheid maar ook op sociaaleconomisch en humanitair vlak. Een aanzienlijk deel van de Colombianen, waaronder veel van de gemeenschappen waarmee PAX samenwerkt, zijn voor hun inkomen afhankelijk van de informele economie. Deze mensen zullen hun economische activiteiten zoveel mogelijk voortzetten om inkomsten te genereren. Hierdoor neemt hun risico op besmetting of besmetting van anderen toe. Voor degenen die geen mogelijkheid hebben hun activiteiten voort te zetten, zal het gebrek aan inkomen een bijna onmiddellijk tekort aan levensmiddelen en andere basisproducten genereren omdat de

meesten niet over buffers beschikken. Op de langere termijn wordt verwacht dat de Covid-19-crisis de sociaaleconomische ongelijkheid in Colombia, die al een van de grootste in Latijns-Amerika is, zal vergroten.

3. Een zeer belangrijk punt is veiligheid. Sinds de vredesakkoorden is er een trend van toenemende bedreigingen en selectieve moorden van sociale leiders en mensenrechtenverdedigers. Die trend zet zich ook na ingang van de quarantainemaatregelen (26 maart) door: gedurende de quarantaine zijn 26 sociale leiders en mensenrechtenverdedigers vermoord, waarvan 13 in Cauca[7]. De straffeloosheid neemt toe nu de regering gefocust is op de economische impact en gezondheidseffecten van de crisis, terwijl mensenrechtenorganisaties nauwelijks toegang hebben tot conflictgebieden. De quarantaine maakt het voor gewapende groepen bovendien makkelijker om sociale leiders te lokaliseren nu mobiliteit als zelfbeschermingsmaatregel onmogelijk is. Al met al wordt verwacht dat de Covid-19-crisis een negatieve invloed zal hebben op de veiligheidssituatie en mensenrechtenschendingen in conflictgebieden[8]. Op langere termijn is de zorg dat gewapende groepen hun greep op de gemeenschappen tijdens de crisis versterken, hetzij door geweld, hetzij door het afkondigen van eigen quarantaine-maatregelen[9], ofwel door het afdwingen van loyaliteit door middel van humanitaire hulp.

4. Een laatste aandachtspunt is de mogelijke politieke en budgettaire impact van de crisis op de implementatie van het vredesakkoord. De huidige president Duque is geen voorstander van het akkoord met de FARC, dat werd gesloten door zijn voorganger en heeft sinds zijn aantreden fors bezuinigd op de implementatie. Recent heeft zijn partij, het Centro Democrático[10], een voorstel gedaan voor verdere bezuinigingen ten behoeve van economische crisismaatregelen. Vooralsnog is dit voorstel afgewezen maar de intentie blijft en naar gelang de ernst van de economische crisis, zal de roep om bezuinigingen toenemen. Indirect vormt de Covid-19 crisis daarom ook een bedreiging voor het vredesakkoord en voor transitional justice.

5.2 PAX' Reactie

PAX voelde een grote verantwoordelijkheid om snel te handelen zodra de eerste gevallen van Covid-19 opdoken in Colombia, ook vanwege de lessen die in Nederland zijn geleerd. Om die reden werden maatregelen genomen nog voor de Colombiaanse overheid dat deed. In samenspraak met de lokale teams is op 17 maart besloten om alle projectactiviteiten in de gemeenschappen te schorsen en reizen te annuleren. Dit ter bescherming van de medewerkers en de betreffende gemeenschappen, die vaak extra kwetsbaar zijn vanwege de rudimentaire lokale gezondheidszorg.

Op 18 maart is een openbare verklaring uitgegaan om de gemeenschappen, partnerorganisaties en instellingen op de hoogte te stellen van bovenstaand besluit. Momenteel wordt zoveel mogelijk vanuit huis gewerkt, wat betekent dat bijvoorbeeld het schrijven aan de rapporten voor het Vredestribunaal in Cauca gewoon doorgaat maar dat het verzamelen van nieuw materiaal ten behoeve van deze rapporten tijdelijk onmogelijk is.

[7] https://www.nodal.am/2020/05/colombia-26-lideres-sociales-y-defensores-de-dd-hh-asesinados-durante-la-cuarentena/
[8] Zie ook: https://www.paxvoorvrede.nl/actueel/nieuwsberichten/gewapende-groepen-in-colombia-gebruiken-de-coronacrisis-als-dekmantel. En in het Spaans: https://www.paxencolombia.org/no-hay-ley-ni-cuarentena-para-los-violentos/
[9] Het ELN kondigde op 1 april een tijdelijk eenzijdig staakt-het-vuren af voor de duur van de crisis.
[10] https://www.diariolasamericas.com/colombia-no-desviara-recursos-del-proceso-paz-el-covid-19-n4198134

Al snel werd duidelijk dat de prioriteiten van de gemeenschappen veranderden in de context van de crisis: humanitaire noden, de verslechterde veiligheidssituatie en zorgen over de gezondheid kregen de overhand. De lokale teams zijn goed geïnformeerd over de situatie in de gemeenschappen; zij staan in direct contact met lokale leiders (sommigen direct verboden aan het project) die nu cruciaal zijn voor voorlichting en preventie in de gemeenschap en voor het inventariseren van de noden en het organiseren van hulp.

PAX zou graag inspringen op de hulpvraag die ons nu uit veel gemeenschappen bereikt. Dit kan deels kosteloos. Zo is er onder de monitoreadores inmiddels een online-enquête verspreid met vragen over de impact van het virus in hun gemeenschap, de toegang tot zorg, eventuele overheidshulp en andere aspecten. Ook wordt gewerkt aan een update van de monitoring-app (KoBoToolbox) waarbij vragen over Covid-19 zullen worden toegevoegd om de situatie ook op de middellange termijn te volgen. Verder bericht PAX via de website geregeld over de situatie in de gemeenschappen; informatie die toegankelijk is via de website van PAX in Colombia. Bijgevoegd sturen wij het laatste nieuwsbulletin met een interview met één van de leiders betrokken bij het project in Noord-Cauca (bijlage 10).

Wij zouden daarnaast graag een klein deel van de regionale budgetten gebruiken voor noodhulp om de gemeenschappen in deze moeilijke tijd bij te staan. Het gaat om een eenmalig bedrag van Euro 2.000 per regio (waar uiteraard verantwoording over wordt afgelegd) ten behoeve van: mobiliteit en connectiviteit (mobiele data) van sociale leiders verbonden aan het project zodat zij hun gemeenschappen kunnen blijven ondersteunen en ons informeren. Ook is verzocht om steun voor preventief materiaal (zoals mondkapjes voor de inheemse garde die momenteel hun taak van territoriale controle voortzet maar daarbij wel extra risico's loopt) en enkele basale goederen (rijst en olie) voor de meest kwetsbaren, bijvoorbeeld een aantal van de families betrokken bij het rapport over rekrutering van minderjarigen in Meta.

Deze 'buitengewone' activiteiten kunnen worden opgenomen in het (reeds aanwezige) budget en plan voor het tweede jaar, dat wij dan zo snel mogelijk zullen doen toekomen aan de Postcode Loterij. ♦

6. Bijlagen

1. Twee artikelen over Piñalito, Meta (Engels)
2. Audiovisueel materiaal over Piñalito, Meta (Spaans)
3. Samenvatting van de interjurisdictionele dialoog (Engels)
4. Samenvatting van de diplomado in Jambaló (Engels)
5. Lijst van PAX publicaties in Cesar overhandigd aan Vredestribunaal en/of Waarheidscommissie
6. Artikel over Deyis Carmona, Cesar (Engels)
7. Audiovisueel materiaal over de Asamblea Campesina, Cesar (Spaans)
8. Samenvatting van het proces met de vrouwen van La Palmita (Engels)
9. Resultaten van participatieve monitoring, januari 2020 (Spaans)

Sint Jacobsstraat 12
3511 BS Utrecht
The Netherlands

www.paxforpeace.nl
info@paxforpeace.nl
+31 (0)30 233 33 46

P.O. Box 19318
3501 DH Utrecht
The Netherlands